

La pobresa a Catalunya: evolució i composició des de la crisi financera a la post-pandèmia

Sara Ayllón
Universitat de Girona

Xavier Ramos
Universitat Autònoma de Barcelona

RESUM

Aquest treball utilitza les dades més recents de la mostra catalana de l'Enquesta de Condicions de Vida per a documentar la incidència i la intensitat de la pobresa monetària a Catalunya i la seva evolució al llarg dels últims anys. Per tal de caracteritzar la pobresa de forma àmplia, informem sobre la pobresa relativa i la pobresa ancorada en un moment del temps. Per a descobrir qui són els col·lectius especialment afectats per la pobresa, descrivim la pobresa per grups poblacionals definits per l'edat, el gènere i la situació laboral. Finalment, analitzem la pobresa a Catalunya des d'una perspectiva comparada, en relació als països del nostre entorn. D'aquesta forma contribuïm a actualitzar l'anàlisi sobre la pobresa monetària i la seva composició a Catalunya.

1. Introducció

La pobresa és injusta i ineficient. Entre d'altres, és injusta perquè sabem que es transmet de forma intergeneracional. Els fills de pares pobres tenen una probabilitat alta de ser pobres quan siguin adults, i aquesta probabilitat és molt més alta que entre els fills de pares rics. És a dir, la pobresa depèn de circumstàncies que la gent no escull, sinó que li venen predeterminedades. John Rawls d'això en deia *loteria social*. També és ineficient perquè més sovint del que ens convindria com a societat, el talent d'un infant o jove que prové d'una llar vulnerable econòmicament no s'acaba desenvolupant. Això és així per varies raons. El sistema educatiu, tot sovint segregat residencialment, no dona les mateixes oportunitats als infants de diferents proveniències socials. I quan l'educació deixa de ser obligatòria, el sistema financer és imperfecte i no proporciona productes financers per tal que aquest talent pugui desenvolupar-se. Ahora les accions governamentals per facilitar que aquests joves segueixin formant-se són insuficients.

Atès que és injusta i ineficient, cal que tots els sectors socials contribueixin a eliminar-la. Ara bé, per dissenyar accions eficients, abans cal tenir una bona diagnosi sobre la incidència de la pobresa a Catalunya i la seva composició. Aquest és l'objectiu d'aquesta contribució.

Utilitzant les dades de l'Enquesta de Condicions de Vida, examinem l'evolució de la incidència i la intensitat de la pobresa, definida de diverses maneres, i estudiem la seva composició per grups d'edat, gènere i situació laboral dels individus.

2. Dades utilitzades

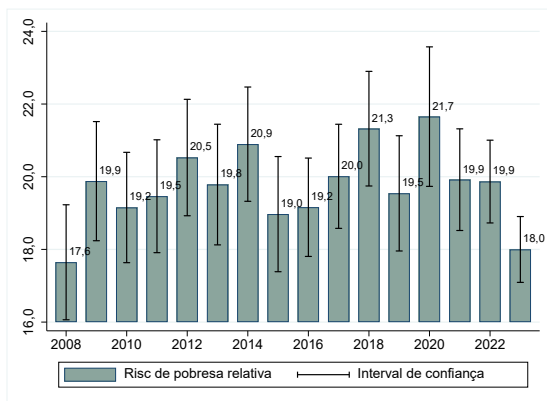
En aquesta contribució, utilitzem les dades de l'Enquesta de Condicions de Vida (ECV), elaborada per l'Institut Nacional d'Estadística (INE), i que recull informació sobre les llars particulars a Catalunya per al període que va del 2004 al 2012 en una primera sèrie i del 2008 al 2023 en una segona sèrie. Ates que els canvis metodològics introduïts al llarg del temps fan impossible enllaçar les dues sèries de dades, aquesta contribució es basa en aquesta segona sèrie de dades. L'ECV, coneguda a escala europea amb el nom d'EU-SILC (*European Union - Statistics on Income and Living Conditions*), pertany al conjunt d'operacions estadístiques harmonitzades que elaboren els diversos Estats membres de la Unió Europea a petició d'Eurostat. L'objectiu d'aquesta base de dades és la producció d'estadístiques i indicadors sobre ingressos i condicions de vida que, a més, siguin comparables entre països. D'aquesta manera, l'ECV recull informació relativa a la renda de les llars, els seus components, indicadors de privació material, dades demogràfiques, educatives, de salut i atenció sanitària, de cura dels infants, etc. Les dades són gratuïtes i a disposició dels investigadors a través de la pàgina web de l'Institut Nacional d'Estadística (www.ine.es).

La taula A.1 detalla el nombre total de llars i individus de la mostra per al període d'anàlisi, és a dir, 2008-2023. Com mostra la taula, a partir del 2016, es dobla la mostra a Catalunya com a resultat de la voluntat de l'Idescat per poder analitzar millor les condicions de vida de la població de Catalunya. L'any 2021 es torna a ampliar la mostra de tal forma que, el 2023, la mostra compti amb més de 14.500 individus i gairebé 6.000 llars.

3. Evolució de la pobresa a Catalunya

El gràfic 1 mostra el risc de pobresa relativa de la població a Catalunya pel període 2008-2023, a partir de les dades de l'Enquesta de Condicions de Vida. Parlem de pobresa relativa per referir-nos a l'enfocament que utilitza un llindar de pobresa que canvia cada any i que es defineix com el 60% de la renda mediana equivalent (Ayllón i Ramos, 2022). D'aquesta manera, per exemple, quan l'economia creix i les rendes de bona part de la població també ho fan, el llindar de pobresa augmenta. Per la mateixa raó, quan hi ha una recessió econòmica, el llindar disminueix. Com mostra el gràfic 1, les taxes de pobresa es mantenen relativament estables entorn d'una taxa mitjana que se situa en el 19,7%, al llarg del període analitzat. Això vol dir que, pràcticament un de cada cinc catalans viuria per sota del llindar de pobresa.

Gràfic 1. Taxa de risc de pobresa relativa, Catalunya, 2008-2023¹

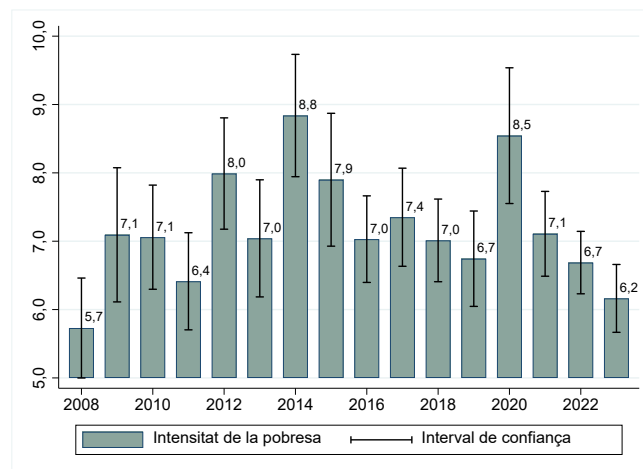
Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de Condicions de Vida, 2008-2023, fitxers transversals.

Nota: els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és l'individu.

¹ Els resultats són idèntics als publicats a la pàgina web de l'Idescat per a la sèrie de dades a partir de 2013 i fins a 2023. Les taxes que presentem, però, no són exactament iguals a les publicades per l'Idescat per al període entre 2008 i 2012. Això és degut a que l'Idescat utilitza en aquests anys la primera sèrie de dades de l'ECV recollida entre 2004 i 2012 mentre que en aquest treball utilitzem només la segona sèrie de dades per tal de garantir-ne la comparabilitat en el temps. Les xifres de les sèries retrospectives en base 2013 sí que coincideixen amb les d'aquest gràfic. Noteu que les dades poden variar substancialment respecte les que presenta l'Institut Nacional d'Estadística (INE) que acostuma a calcular les taxes de risc de pobresa en base a un llindar per al conjunt de l'Estat espanyol mentre que en aquest informe, i seguint la metodologia que utilitza l'Idescat, utilitzem un llindar de pobresa específic per a Catalunya.

Al llarg del període d'estudi es produeixen dos màxims importants, els anys 2018 i 2020, quan la taxa es situa per sobre del 21%, mentre que el mínim del període es dona el primer any d'anàlisi, el 2008. Cal recordar que les dades de l'Enquesta de Condicions de Vida de l'any 2020 fan referència als ingressos de l'any 2019, per la qual cosa, aquest darrer màxim no incorpora l'impacte de la pandèmia. Pel que fa a l'evolució més recent, la taxa de pobresa a Catalunya s'ha reduït lleugerament des de l'any 2020, per situar-se el 2023 en un dels punts més baixos del període, amb un 18%. Un test estadístic ens permet afirmar que les diferències entre l'any 2020 i l'any 2023 són estadísticament significatives al 99% de confiança pel que podem confirmar la davallada de la taxa de pobresa per a l'etapa post-pandèmia. Aquesta taxa de pobresa es situa al nivell que hi havia a Catalunya abans de la crisi financera, al 2008. Caldrà veure en futures anàlisis si aquesta tendència es confirma i, en futurs treballs, estimar les causes que hi ha al darrera.

Gràfic 2. Evolució de la intensitat de la pobresa (dèficit agregat de pobresa), Catalunya, 2008-2023

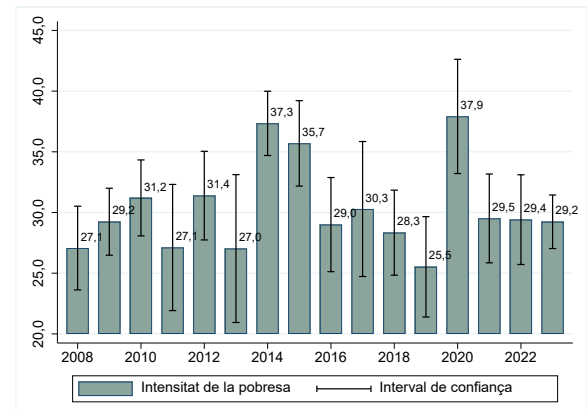
Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de Condicions de Vida, 2008-2023, fitxers transversals.

Nota: els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és l'individu.

En el gràfic 2, ens interessem per l'evolució de la intensitat de la pobresa, indicador que ens informa de com d'allunyades es troben les rendes de les persones pobres del llindar de pobresa. Si la intensitat de la pobresa és baixa, vol dir que les rendes de les llars pobres es troben a prop del llindar de pobresa i, per tant, les famílies podrien sortir de la situació de pobresa econòmica amb una certa facilitat. Si la intensitat és alta, però, els ingressos de les llars vulnerables es troben a molta distància del llindar de pobresa, indicant que la situació d'aquestes llars és molt més greu. Com més allunyades es trobin les rendes de les llars pobres al llindar de pobresa, naturalment, més difícil els és de sortir d'aquesta situació. El gràfic 2 mostra l'evolució d'un indicador de la intensitat de la pobresa que mesura la distància mitjana de les rendes dels individus pobres al llindar de pobresa en proporció al mateix llindar. Aquest indicador mesura el dèficit agregat de la pobresa.² El gràfic 2 mostra quatre etapes diferenciades: dues d'elles, on la intensitat de la pobresa augmenta de forma considerable, entre el 2008 i el 2014, i novament entre el 2019 i 2020; i, dues etapes de reducció de la intensitat, entre el 2014 i el 2019 i, especialment, entre el 2020 i el 2023. Per tant, les dades mostren una millora en la situació de les llars pobres a Catalunya en l'etapa post-pandèmia; no només ha disminuït el nombre de persones pobres, sinó que les seves rendes també s'han aproximat al llindar de pobresa. A mesura que noves dades esdevinguin disponibles caldrà comprovar si aquesta tendència es confirma o es reverteix.

² Aquest indicador es coneix a la literatura especialitzada com a FGT(1) (Foster et al., 1984). En concret, calculem la diferència entre el llindar de pobresa i la renda equivalent de les llars pobres. Aquesta diferència la dividim pel llindar de pobresa i, a partir d'aquí, en calculem la mitjana.

Gràfic 3. Evolució de la intensitat de la pobresa, Catalunya, 2008-2023

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de Condicions de Vida, 2008-2023, fitxers transversals.

Nota: els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és l'individu.

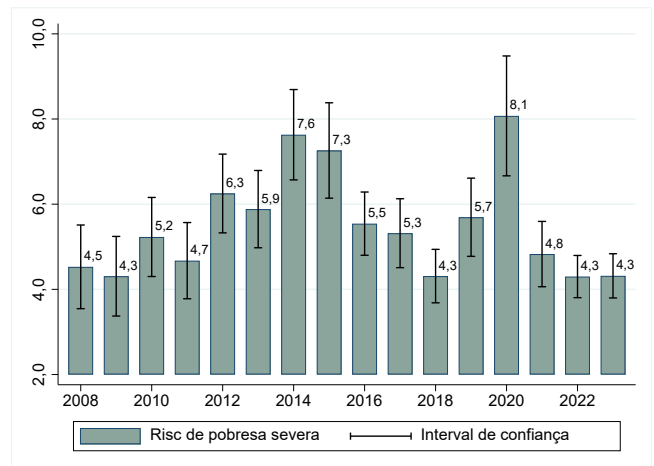
L'indicador que mostra el gràfic 2 difereix de l'indicador d'intensitat de la pobresa que consta al panell d'Indicadors de benestar i progrés social, que publica l'Idescat. En aquest darrer cas, la intensitat de la pobresa mesura la distància entre el llindar de la pobresa i la mediana dels ingressos per unitat de consum de les persones que es troben per sota del llindar de pobresa, expressada com a percentatge del llindar. Aquest indicador és el que mostra el gràfic 3, que confirma la davallada de la intensitat de la pobresa després del 2020, però també mostra un cert estancament entre els anys 2021 i 2023.

Una forma alternativa d'estudiar com n'és d'intensa la situació de pobresa d'algunes llars consisteix a interessar-nos en la pobresa extrema, que situa el llindar de pobresa en el 30% de la renda mediana equivalent —en comptes del 60%. Es tracta d'un nivell de recursos extraordinàriament baix que en absolut permet a les persones cobrir les seves necessitats bàsiques. L'any 2023, per exemple, aquest llindar de pobresa extrema se situava en 6.282 euros l'any per una persona que vivia sola, o si-

gui, 523 euros al mes. El gràfic 4 mostra que, a Catalunya, entorn del 4,3% de la població viua en aquestes condicions l'any 2023. Al llarg del temps, s'observen dos pics importants, els anys 2014 i 2020, que situen la taxa de pobresa extrema per sobre del 7,5%. Afortunadament, però, l'evolució recent de la taxa de pobresa extrema ens indica una millora amb una reducció d'aquesta taxa entre el 2020 i el 2023 de 3,8 punts percentuals. Malgrat aquesta evolució positiva, cal destacar el fet que una de cada 20 persones a Catalunya viu en pobresa extrema i, per tant, en condicions extraordinàriament precàries.

A partir del 2018, les dades de risc de pobresa extrema incorporen els efectes de la principal política que la Generalitat de Catalunya, primer, i l'Estat Espanyol, després, han implementat per combatre la pobresa extrema. Ens referim a la Renda Garantida de Ciutadania (RGC), que es va posar en marxa el setembre de 2017 i el *Ingreso Mínimo Vital* (IMV), que va entrar en acció, el juny del 2020. Malgrat que en absència d'un estudi que aïlli tots els altres factors que afecten la pobresa extrema, no és possible identificar l'efecte que aquestes dues prestacions monetàries han tingut sobre la pobresa extrema, és possible que hagin contribuït a la reducció que s'observa a partir del 2018 (amb l'excepció del 2020). No obstant això, també és probable que l'efecte hagi estat limitat. D'acord amb els estudis elaborats per Ivàlua (2021, 2023), només entre el 40 i el 44% de llars en pobresa severa (definida com aquelles llars amb ingressos inferiors al 40% de la renda mediana equivalent) són elegibles per la RGC i dues tercers parts de les llars beneficiàries superen la situació de pobresa severa gràcies a la prestació de la RGC. Addicionalment, malgrat que les dues prestacions són complementàries, només una proporció molt petita de llars compatibilitzen la RGC i l'IMV.

Gràfic 4. Taxa de risc de pobresa relativa extrema (llindar: 30% de la renda mediana equivalent), Catalunya, 2008-2023

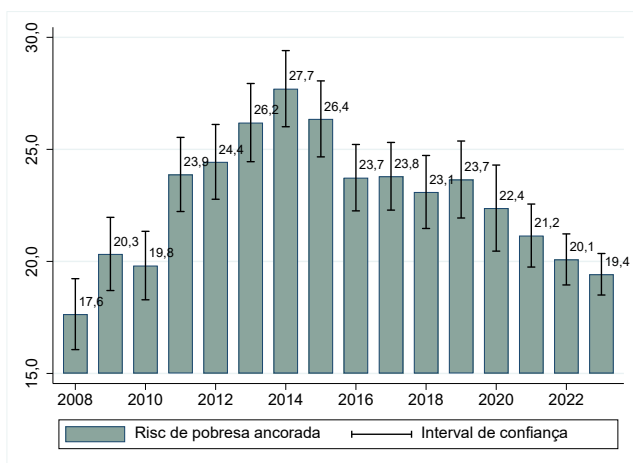
Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de Condicions de Vida, 2008-2023, fitxers transversals.

Nota: els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és l'individu.

L'enfocament de la pobresa relativa en èpoques de crisi ha estat àmpliament criticat perquè implica que permetem que el llindar de pobresa disminueixi (quan la majoria de rendes també ho fan), i això significa que podríem deixar de considerar pobre una persona que té els mateixos recursos i les mateixes necessitats materials d'un any a l'altre simplement perquè els ingressos dels seus conciutadans han disminuït i, per tant, el llindar de pobresa es redueix. És per això que, a continuació, considerem una anàlisi alternativa al de la pobresa relativa que es coneix amb el nom de pobresa ancorada. Aquest enfocament consisteix a fixar el llindar de pobresa en un moment del temps (generalment el primer any de la sèrie temporal analitzada) i a indexar-lo per tenir en compte els canvis de preus. En una situació de crisi on la renda de tothom es redueix de forma proporcional, la pobresa relativa no canvia, però la pobresa ancorada s'incrementa. El gràfic 5 mostra que les taxes de pobresa ancorada són molt superiors a les corresponents a les de pobresa relativa pel

període entre 2008 i 2014, quan el risc s'arriba a situar en el 27,7% –deu punts percentuals per sobre de la taxa corresponent al 2008. A partir de l'any 2014, la tendència és clarament a la baixa, en paral·lel al creixement de l'economia, amb una disminució de més de vuit punts percentuals entre 2014 i 2023. Amb tot, l'any 2023, la taxa de pobresa ancorada encara és superior a la de l'any 2008 –amb diferències estadísticament significatives al 90% de confiança.

Gràfic 5. Taxa de risc de pobresa ancorada l'any 2008, Catalunya, 2008-2023

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de Condicions de Vida, 2008-2023, fitxers transversals.

Nota: els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és l'individu.

De l'anàlisi unidimensional, passem a interessar-nos per l'anàlisi multidimensional de la privació material, que considera les condicions materials en les quals viuen les famílies catalanes, més enllà dels recursos monetaris. Bàsicament, el que estudiem és la capacitat de les llars de poder permetre's econòmicament determinats ítems que recullen situacions de carència greu (com, per exemple, no poder mantenir una dieta adient), a d'altres que es podrien qualificar de menys necessàries (com, per exemple, no poder anar de vacances durant una setmana l'any) però que, a la societat

on vivim, desitjaríem que tothom s'ho pogués permetre. Per a l'anàlisi utilitzem la definició de **privació material severa** que ha promogut en els darrers anys Eurostat i que identifica les llars que tenen almenys quatre dels nou problemes següents:³

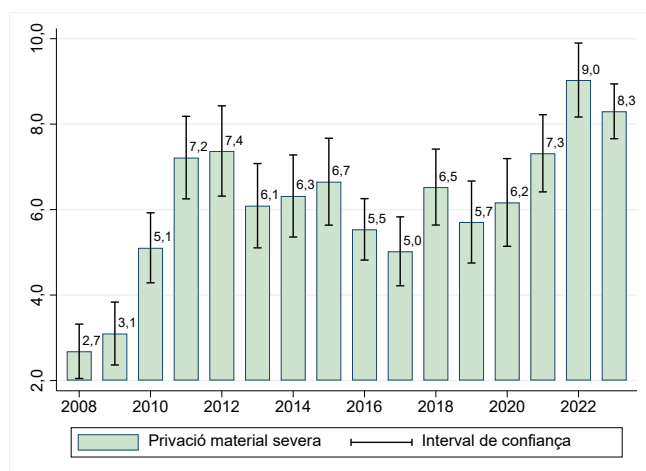
1. La llar s'ha endarrerit en el pagament de la hipoteca o el lloguer els darrers 12 mesos.
2. La llar no es pot permetre mantenir l'habitatge a una temperatura adequada els mesos d'hivern.
3. La llar no té capacitat per afrontar despeses imprevistes.
4. La llar no es pot permetre un àpat amb carn, pollastre o peix (o l'equivalent pels vegetarians) almenys cada dos dies.
5. La llar no es pot permetre pagar unes vacances fora de casa, si més no una setmana l'any.
6. La llar no disposa de cotxe perquè no s'ho pot permetre econòmicament.
7. La llar no disposa de rentadora perquè no s'ho pot permetre econòmicament.
8. La llar no disposa d'aparell de televisió en color perquè no s'ho pot permetre econòmicament.
9. La llar no disposa de telèfon perquè no s'ho pot permetre econòmicament.

El gràfic 6 mostra quina és la situació a Catalunya entre 2008 i 2023. Els nivells de privació material severa són molt baixos a l'inici del període, quan només un 3% de la població es trobava en aquesta situació. La cruesa de la crisi econòmica resultat de la bombolla immobiliària fa que el nombre de llars afectades augmenti

³ Hi ha una nova definició de privació material severa que conté 14 ítems, vuit dels quals es refereixen a la llar i sis tenen en compte mancances que puguin estar patint els membres adults de la llar. Una llar es classifica en privació material severa si li manquen almenys set dels 14 indicadors. En aquest treball, utilitzem encara la definició antiga de privació material de manera que en puguem estudiar l'evolució des del 2008.

ràpidament. Així, el 2010, un 5,1% vivia en privació material severa i, el 2011, la xifra s'incrementa en dos punts, fins el 7,2%. A partir d'aquí, malgrat les oscil·lacions, la taxa s'estabilitza a nivells alts d'entre el 6 i el 7% fins l'any 2021. A l'etapa post-pandèmia es produeix una evolució molt negativa de la taxa de privació material severa que passa a afectar més del 8% de la població. Per tant, si bé en aquesta etapa la pobresa monetària a Catalunya millora, les condicions de vida material de la població són molt pitjors que a l'inici del període analitzat. Tant és així que la taxa de privació material severa s'hauria multiplicat per un factor de 3 entre 2008 i 2023.

Gràfic 6. Taxa de població en privació material severa, Catalunya, 2008-2023

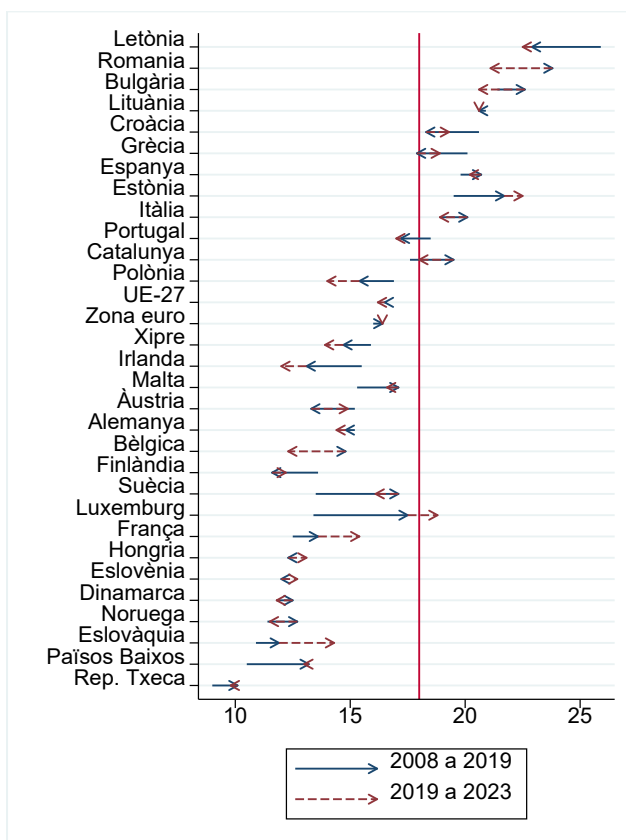
Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de Condicions de Vida, 2008-2023, fitxers transversals.

Nota: els intervals de confiança han estat calculats per bootstrap amb 1.000 repeticions. Pesos poblacionals utilitzats. La unitat d'anàlisi és l'individu.

Finalment, estudiem com compara la situació de Catalunya respecte a la d'altres països del nostre entorn més immediat pel que fa al risc de pobresa monetària. El gràfic 7 mostra l'evolució de la taxa de pobresa per a la majoria de països europeus i per al subperíode entre 2008 i 2019 (pre-pandèmia) i entre 2019 i 2023

(post-pandèmia). Pel que fa al risc de pobresa relativa, l'any 2008 Catalunya tenia un risc similar al risc mitjà de la població a la Unió Europea (27 països). Aquest risc s'ha mantingut entre 2008 i 2023, com veiem en el gràfic 1, fet que explica que Catalunya no hagi millorat la seva posició en el rànquing de països segons el risc de pobresa monetària. De fet, Catalunya se situa a la part alta del gràfic indicant l'important marge de millora que encara hi ha.

Gràfic 7. Evolució del risc de pobresa relativa, Europa, 2008-2019, 2019-2023

Font: elaboració pròpia a partir de les dades d'Eurostat consultades a l'octubre de 2024.

Nota: per manca de dades l'indicador en el cas de Croàcia es refereix al 2010 i no al 2008. Islàndia i Regne Unit no apareixen per manca de dades al 2023. Els canvis que mostra el gràfic són en valor absolut. Els països s'han ordenat tenint en compte la taxa de 2008. La línia vertical vermella marca la taxa relativa a Catalunya per a 2023.

4. Els grups poblacionals més afectats

Naturalment, aquest risc de pobresa no afecta tothom de la mateixa manera. Els estudis de pobresa als països del nostre entorn mostren que l'edat, el gènere i la situació laboral estan molt relacionats amb el risc de pobresa. Amb la voluntat de descriure la composició de la pobresa a Catalunya, a continuació analitzem la situació de pobresa d'aquests tres grups poblacionals.

4.1. Pobresa per grups d'edat

El gràfic 8 mostra el risc de pobresa relativa i el risc de pobresa ancorada per grups d'edat (0-17, 18-29, 30-44, 45-64, més de 65 anys). Dels gràfics cal destacar diverses coses importants. En primer lloc, el d'infants és el grup d'edat que pateix riscos de pobresa més elevats a Catalunya, independentment de l'enfocament a la pobresa que utilitzem. Just abans de l'esclat de la pandèmia, l'any 2020, un de cada tres infants a Catalunya vivia en una llar pobra. Es tracta de xifres molt elevades, del 33,2% si utilitzem l'enfocament de la pobresa relativa i del 34,3% en el cas de la pobresa ancorada. Això implica que la pobresa entre els infants, en aquest any, es troba 11,5 punts percentuals per sobre del risc de pobresa relativa del conjunt de la població i de 11,9 punts percentuals en el cas de la pobresa ancorada. Cal recordar que aquestes dades de pobresa infantil relatives a l'any 2020 no recullen encara l'impacte de la pandèmia. Les altes taxes de pobresa relativa posen en evidència que l'anterior crisi econòmica hauria perjudicat especialment el benestar econòmic de les llars amb infants, que no haurien vist millorar la seva situació a pesar de la recuperació econòmica esdevinguda en els darrers anys de la segona dècada del segle (Ayllón 2015; 2017). No obstant això, aquesta tendència ha canviat

en els darrers anys. Des de l'any 2020, el risc de pobresa infantil ha disminuït de forma pronunciada, situant-se vora el 26% al 2023.

El grup d'edat per a qui més ha empitjorat la situació durant el període analitzat és el dels joves d'entre 18 i 29 anys. El risc de pobresa d'aquest grup d'edat a l'inici del període era molt similar al del conjunt de la població, però el seu benestar empitjora fortament durant la crisi econòmica. L'any 2008, el risc de pobresa entre els joves era del 18,7%. El 2014, aquesta taxa arriba al 27,8% en el cas de la pobresa relativa i al 34% en el cas de pobresa absoluta. Durant els anys posteriors a l'esclat de la bombolla immobiliària, cap altre grup poblacional no mostra aquest creixement accentuat de la taxa de pobresa. Al final del període, la situació de pobresa d'aquest grup millora en paral·lel a la recuperació econòmica. Així, al 2023, els joves tornen a tenir un risc de pobresa similar al que tenien el 2008 i similar al del conjunt de la població –independentment de l'enfocament a la pobresa que utilitzem.

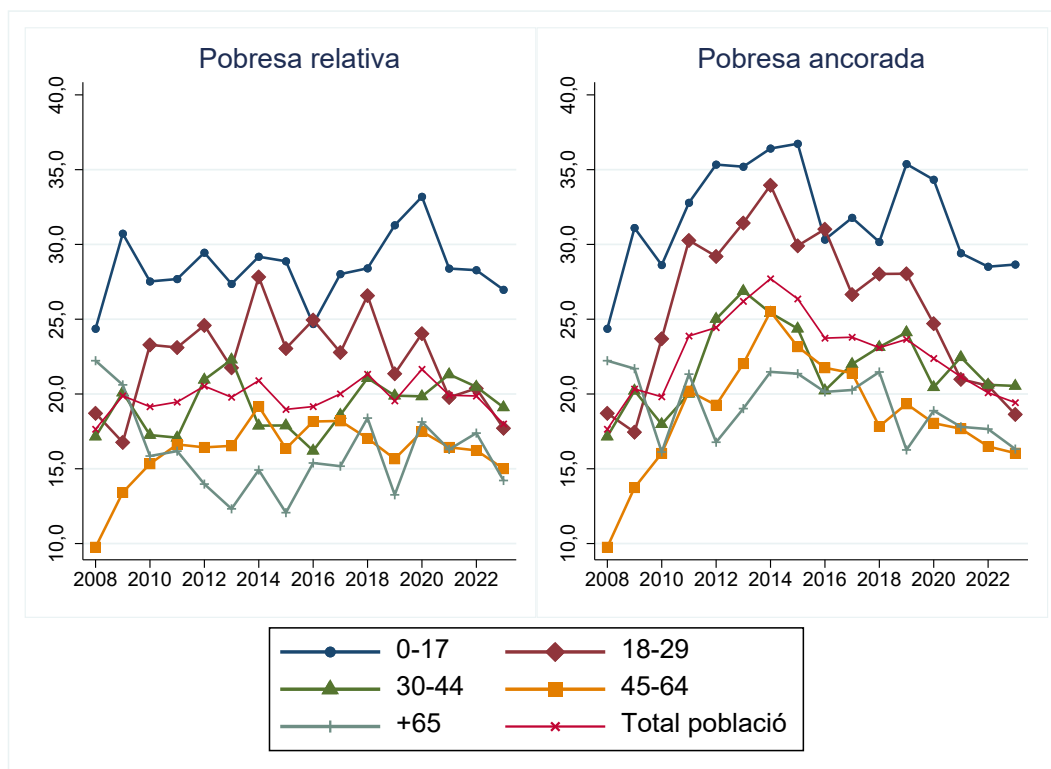
El risc de pobresa per als tres grups d'edat de més de 30 anys és inferior al risc mitjà del conjunt de la població durant gairebé tot el període analitzat. No obstant això, l'experiència viscuda en aquests anys seria diferent per cada un d'aquests grups d'edat. El grup d'adults d'entre 45 i 64 anys seria qui més ha vist empitjorar la seva situació econòmica –possiblement en connexió a l'augment del risc de pobresa dels joves de qui en són progenitors. Aquest grup tenia la taxa de pobresa més baixa de tots els grups el 2008, amb un 9,8%. Aquesta taxa s'incrementa molt ràpidament fins arribar a un màxim, el 2014, de 19,2%, en el cas de pobresa relativa, i de 25,5%, en el cas de pobresa ancorada. A partir d'aquí la situació millora però l'any 2023 les taxes encara són molt superiors a les anteriors a la crisi econòmica (de l'entorn

del 15%). Malgrat això, l'any 2023, aquest grup d'edat mostra la taxa de pobresa més baixa de tots els grups –conjuntament amb els majors de 65 anys.

Finalment, les persones més grans (de més de 65 anys) són les que millor haurien pogut mantenir el seu poder adquisitiu en els anys estudiats. De fet, durant els primers anys de la crisi s'observa una clara disminució del risc de pobresa relativa per aquest grup d'edat que cau del 22,2% el 2008 al 12,3% el 2013. Aquesta disminució de gairebé 10 punts percentuals s'explica en bona part per la capacitat de les pensions de

jubilació de mantenir el seu poder adquisitiu en un context de caiguda de les rendes (i, per tant, també del llindar de pobresa). L'evolució no és tan positiva en l'anàlisi de la pobresa ancorada, però aquesta també indica una certa capacitat de mantenir un determinat benestar econòmic. A partir de l'any 2013, i fins l'any 2018, la situació de la pobresa relativa empitjora per les llars amb persones grans, però el risc de pobresa relativa és inferior al corresponent a l'any 2008. A partir del 2018, el risc de pobresa disminueix per aquest col·lectiu, independentment de l'enfocament a la pobresa que utilitzem.

Gràfic 8. Taxa de risc de pobresa relativa i de risc de pobresa ancorada l'any 2008 per grups d'edat, Catalunya, 2008-2023

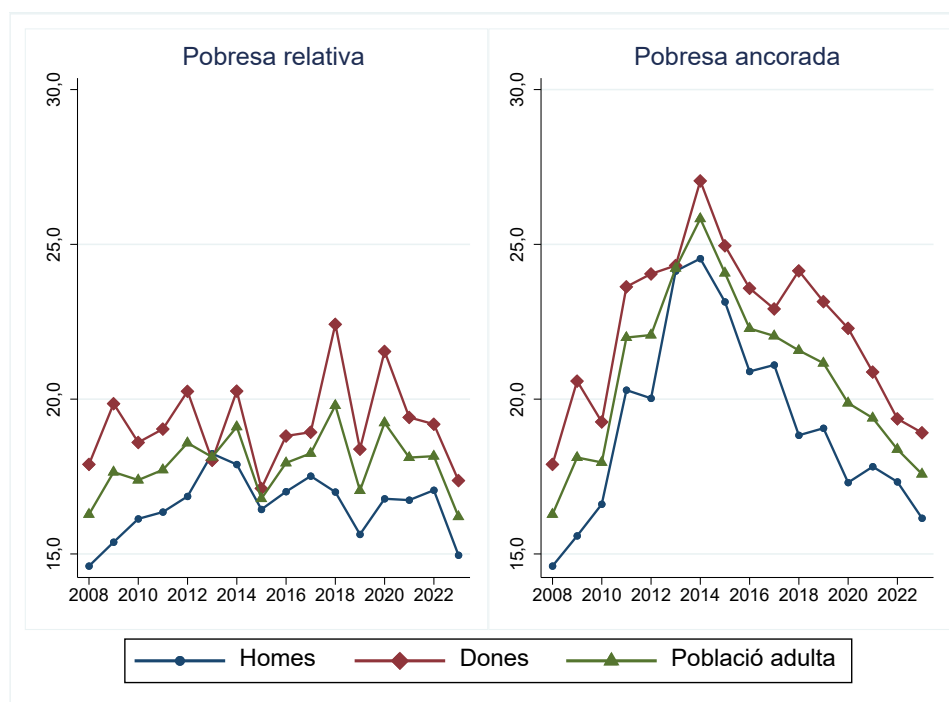
Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de Condicions de Vida, 2008-2023, fitxers transversals.

4.2. Pobresa per gènere

L'evolució de la pobresa és similar entre homes i dones durant el període analitzat, de 15 anys. No obstant això, les variacions de la taxa de pobresa relativa són més accentuades per les dones que pels homes. És a dir, en el seu conjunt, les dones pateixen canvis més grans en la seva situació de pobresa que els homes. D'acord amb el que mostra el gràfic 9, l'evolució de la

pobresa ancorada és molt diferent a l'evolució de la pobresa relativa. Aquestes diferències reflecteixen, primer, la pèrdua de poder adquisitiu que tant els homes com les dones van patir en relació a l'any 2008, i posteriorment, la recuperació de les rendes, fins el 2023. Com ja hem vist amb la pobresa relativa, les dones sempre mostren taxes de pobresa ancorada superiors als homes.

Gràfic 9. Taxa de risc de pobresa relativa i de risc de pobresa ancorada l'any 2008 per gènere, població adulta, Catalunya, 2008-2023

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de Condicions de Vida, 2008-2023, fitxers transversals.

4.3. Pobresa segons la situació laboral

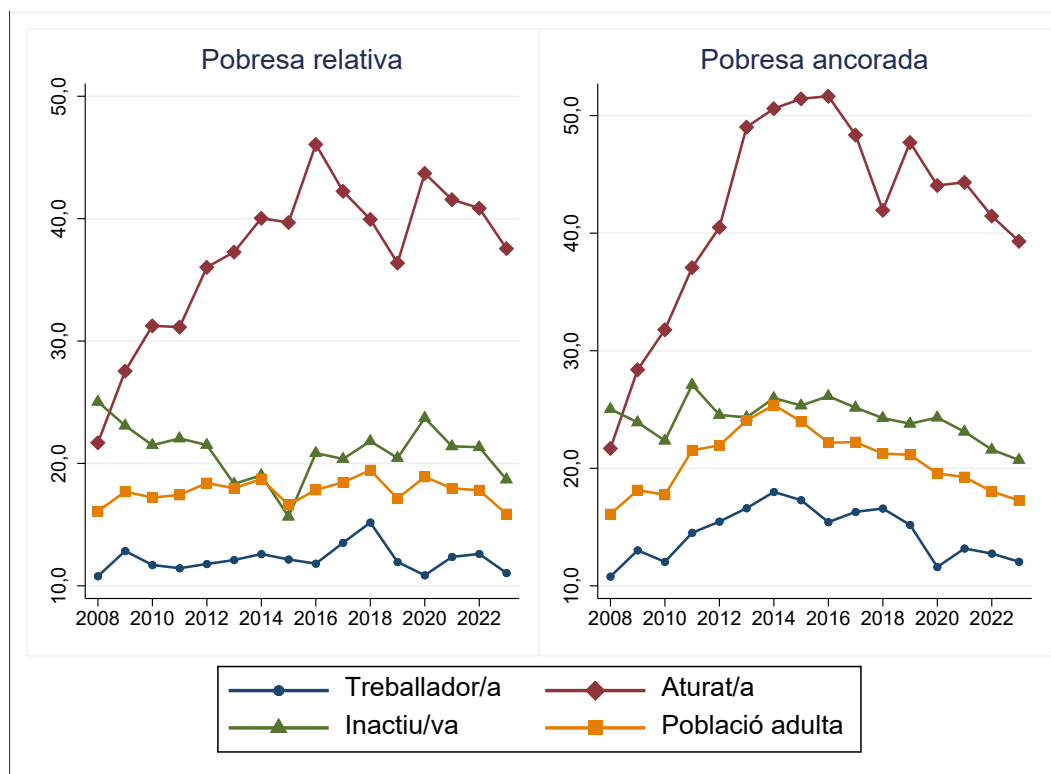
Quan analitzem la relació entre la situació laboral de la població i el seu risc de pobresa, destaca l'increment pronunciat de la situació de pobresa dels aturats, que passen de tenir un risc del 20%, el 2008, abans de la crisi financera, a tenir un risc de gairebé el 50% l'any 2016 –independentment de l'enfocament a la pobresa que utilitzem. Vegeu el gràfic 10. El risc de pobresa dels aturats mostra una tendència a la baixa a partir d'aquest any, amb l'excepció de l'any 2020.⁴ L'evolució del risc de pobresa d'aquest grup és paral·lela a l'evolució de la taxa d'atur a Catalunya, que passa d'un valor mínim de 6,7%, el primer trimestre de 2007 a un valor màxim de 24,5%, el primer trimestre de 2013. Al llarg d'aquest període, també creix l'atur de llarga durada, el nombre d'aturats sense prestació i el nombre de llars sense cap persona amb ingressos. A partir d'aquest trimestre, la taxa d'atur mostra una tendència a la baixa, amb l'excepció d'un repunt, l'any 2020.

La bona evolució dels inactius al principi del període analitzat, des del 2008 al 2015, està molt relacionada amb la composició d'edat d'aquest col·lectiu. Una bona part dels inactius són persones de més de 65 anys, pels que el risc de pobresa es redueix durant aquest període –vegeu el gràfic 8. Com era esperable, els treballadors són els que mostren un risc de pobresa menor. Malgrat això, cal destacar que, al llarg de tot el període analitzat, un percentatge no menor de persones treballadores es troben en situació de pobresa. El risc de pobresa per aquest grup s'incrementa del 10% el 2008 a vora el 15%, el 2018, quan assoleix el màxim del període. L'any 2023, el risc de pobresa d'aquest col·lectiu és molt similar al que tenien just abans de la crisi financera, el 2008. Cal destacar l'efecte negatiu

que va tenir la pandèmia sobre el risc de pobresa del grup de treballadors. L'any 2021 (amb ingressos relatius al 2020), la pobresa, tant relativa com ancorada, s'incrementa, trencant així la tendència de millora que comença pocs anys abans. El repunt de la pobresa que mostra el grup de treballadors no el comparteixen els altres dos grups, d'inactius i aturats. En aquest sentit, podríem dir que la pandèmia afecta especialment el grup de treballadors, que veuen els seus ingressos disminuir, sobretot en relació als altres grups poblacionals, o passen a formar part de llars amb un menor número de treballadors.

⁴ Cal recordar que aquest increment puntual no està relacionat amb la pandèmia perquè les dades del 2020 mostren la renda de l'any 2019.

Gràfic 10. Taxa de risc de pobresa relativa i de risc de pobresa ancorada l'any 2008 per gènere, població adulta (excloent estudiants), Catalunya, 2008-2023

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de Condicions de Vida, 2008-2023, fitxers transversals. Els resultats que mostren aquests dos gràfics són lleugerament diferents dels de l'Idescat perquè la mostra es correspon a la població adulta, mentre que l'Idescat utilitza la mostra de població de 16 anys o més.

5. Conclusió

Aquesta contribució mostra que una de cada cinc persones són pobres a Catalunya, d'acord amb la definició de pobresa més emprada a Europa. Aquest grau de vulnerabilitat econòmica i social és preocupant perquè és persistent, més enllà del període de 15 anys que analitzem en aquesta contribució. Les dades també mostren que això no és el que passa a la majoria dels Estats d'Europa. Només els Estats del Sud i alguns Estats de l'Est d'Europa tenen nivells de pobresa similars als de Catalunya.

Catalunya té més pobresa econòmica perquè el nostre sistema econòmic i social no té la capacitat per evitar que una part important de la seva societat es trobi en aquesta situació de vulnerabilitat i perquè les accions correctives dels governs, tant de l'Estat com de la Generalitat, són insuficients. Del sistema econòmic en destaca l'economia de baix valor afegit, amb un mercat laboral rígid i dual que protegeix els que són dins, però deixa a la intempèrie els que se'n troben fora. L'economia submergida, que es manté al voltant del 20% a Catalunya (FUNCAS, 2018), és una altra gran font de rendes baixes que incrementen el risc de pobresa dels que hi estan exposats, sobretot si viuen en llars amb infants.

L'educació és un dels millors mecanismes socials per incrementar la igualtat d'oportunitats i procurar que els adults puguin viure en condicions dignes. No obstant això, quan la mobilitat intergeneracional educativa és reduïda, la vulnerabilitat econòmica també es transmet de pares a fills i l'educació deixa de tenir la capacitat de reduir la pobresa.

Les prestacions monetàries són una part important de les polítiques públiques destinades a reduir la pobresa econòmica. L'efecte d'aquestes prestacions sobre el risc de pobresa és més re-

duït a Catalunya que a Europa. D'acord amb les dades de l'Idescat, mentre a Catalunya, en els últims deu anys, les prestacions monetàries han reduït el risc de pobresa en una quarta part, a Europa la reducció ha estat d'una tercera part.

En els últims anys, el Govern de Catalunya, primer, amb la Renda Garantida de Ciutadania, i després el Govern de l'Estat espanyol, amb l'*Ingreso Mínimo Vital*, han implementat dues prestacions monetàries dedicades a combatre la pobresa severa. Malgrat que en absència d'un estudi que aïlli tots els altres factors que afecten la pobresa extrema, no és possible identificar l'efecte que aquestes dues prestacions monetàries han tingut sobre la pobresa extrema, és possible que hagin contribuït a la reducció que s'observa a partir del 2018 (amb l'excepció del 2020). No obstant això, d'acord amb les anàlisis realitzades per Ivàlua (2021, 2023), també és probable que l'efecte hagi estat limitat.

En definitiva, per a reduir l'elevat risc de pobresa que pateix la població a Catalunya caldrà transitar cap a una economia que aposti per sectors amb més valor afegit i per educació de qualitat per tothom. Mentrestant, caldrà implementar polítiques correctores que siguin tan eficaces com a Europa.

Referències

- Ayllón, S. (2015). *Infància, pobresa i crisi econòmica*, Col·lecció Estudis Socials, Núm. 40, Obra Social "La Caixa".
- Ayllón, S. (2017). "Growing up in poverty: Children and the Great Recession in Spain" a *Children of austerity. The impact of the Great Recession on child poverty in rich countries*, ed. B. Cantillon, Y. Chzhen, S. Handa i B. Nolan, UNICEF i Oxford University Press, pp. 219-242 (capítol 10).
- Ayllón, S. i X. Ramos (2022). "Informe sobre el benestar i el progrés social a Catalunya", Col·lecció Monografies, no. 28, Departament d'Economia i Hisenda, Generalitat de Catalunya.
- Foster, J., J. Greer and E. Thorbecke, (1984). "A class of decomposable poverty measures". *Econometrica*, 52: 761-776.
- FUNCAS (2018). *Economía Sumergida y Fraude Fiscal en España ¿Qué Sabemos? ¿Qué Podemos Hacer?*, Santidago Lago Peñas (dir.), Funcas. Madrid.
- Ivàlua (2021). *Avaluació de disseny i implementació de la Renda Garantida de Ciutadania Catalunya*. Barcelona.
- Ivàlua (2023). *Avaluació de la Renda Garantida de Ciutadania Disseny i Implementació. Actualització pel període de gener de 2020 a abril de 2022*. Barcelona.

Apèndix

Taula A.1 Composició de la mostra (nombre d'observacions) a l'Enquesta de Condicions de Vida, Catalunya, 2008-2023

Any	Individus	Llars
2008	3866	1426
2009	4028	1500
2010	3907	1492
2011	3625	1465
2012	3535	1390
2013	3281	1265
2014	3276	1264
2015	3499	1348
2016	7358	3026
2017	7483	2952
2018	6764	2798
2019	7802	3308
2020	6769	2697
2021	10304	4205
2022	13081	5341
2023	14571	5873
Total	103149	41350

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Enquesta de Condicions de Vida, 2008-2023. Fitxers transversals.